

ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА ТА АГРОБІЗНЕСУ

УДК 334.723:338.1(477)

ПІДПРИЄМНИЦТВО В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Г. В. Судак, О. В. Скидан, Т. В. Швець

Житомирський національний агроекологічний університет

e-mail: shvets_tv@ukr.net

Житомирський національний агроекологічний університет

Старий бульвар, 7, м. Житомир, 10008, Україна

У статті розглянуто основні тенденції розвитку підприємницької діяльності в Україні. Наведено основні причини, що стримують розвиток підприємництва до яких можна віднести: недосконалість законодавства з питань функціонування малого та середнього бізнесу, як і підприємства в цілому; високі податки; недостатня державна фінансово-кредитна підтримка малих і середніх підприємств; відсутність дієвого механізму реалізації державної політики у сфері бізнесу; недосконалість системи обліку та статистичної звітності малих і середніх підприємств; обмеженість інформаційного та консультативного забезпечення; недосконалість системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для підприємницької діяльності; відсутність стимулів для інвестицій. Сформульовано концептуальні підходи до формування системи підтримки підприємництва у регіоні.

Ключові слова: підприємницька діяльність, мале та середнє підприємництво, державна регуляторна політика, інфраструктурна підтримка підприємницької діяльності, бізнес-клімат.

Постановка проблеми

Підприємницька діяльність є основою економічного і соціального розвитку сільської територіальної громади, орієнтована на вирішення ключових проблем сільських жителів, подолання бідності та забезпечення високого рівня життя громадян. Питання створення належних умов для відповідального перед державою, соціально-орієнтованого, спрямованого на вирішення як поточних, так і стратегічних задач бізнесу завжди належали до першочергових. Підприємницька діяльність передбачає вирішення цілого комплексу складних, нерідко суперечливих проблем з урахуванням загальнодержавних та регіональних інтересів, а також мотивів діяльності різних соціальних груп населення. У період економічної кризи такі проблеми значно загострилися. Пошуки дієвих чинників з подолання кризових явищ в економіці, передусім, спрямовані на створення більш сприятливих умов для підприємництва як локомотиву поступального розвитку країни. З іншого боку, посилюються вимоги до діяльності підприємців. Така діяльність має підпорядковуватися не тільки реалізації інтересів бізнесу, але й спрямовуватися на вирішення загальнодержавних, регіональних та соціальних проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Сучасні тенденції розвитку підприємництва у сільській місцевості розглядалися у наукових працях вітчизняних дослідників, зокрема процеси диверсифікації зайнятості, пріоритети здійснення демографічної політики та соціально-економічного розвитку досліджено Л. Транченко [5]. Теоретико-методичні та прикладні аспекти функціонування суб'єктів підприємницької діяльності у сільській місцевості розглянуто К. Пугачовою [3]. Осадча Т. оцінила економічні переваги розвитку малого бізнесу у сфері сільського зеленого туризму України, а також підходи до організації бухгалтерського обліку та проведення контролю за діяльністю суб'єктів господарювання туристичної діяльності у сільській місцевості [2]. Особливості імплементації стратегічного планування в сучасному агробізнесу представлено у працях Т. Швець [6]. Визначення ролі підприємництва в розвитку сільських територій, оцінка діяльності сільських підприємців жителями села, обґрунтування напрямів активізації діяльності підприємницьких структур у сільських територіях досліджено П. О. Оліщуком [1]. Водночас, динамічні зміни сучасних економічних відносин та територіальна диференціація розвитку малого підприємництва

на селі, пов'язані із специфікою розвитку окремих регіонів держави, вимагають подальших досліджень питання впливу регіональних соціально-економічних особливостей на розвиток малого підприємництва у сільській місцевості.

Мета, завдання та методика дослідження

Метою дослідження є ідентифікація особливостей розвитку підприємництва в Україні та обґрунтування концептуальних підходів до формування системи підтримки підприємництва у регіоні.

Для досягнення поставленої мети необхідно було вирішити наступні завдання: встановити місце України в міжнародному рейтингу сприятливості розвитку підприємницької діяльності; дослідити роль інфраструктури в підтримці малого та середнього підприємництва; встановити основні причини, що стримують розвиток приватного сектора на селі; обґрунтувати шляхи їх вирішення.

Теоретичною та методичною основами дослідження є системний підхід до вивчення соціально-економічних явищ і процесів, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, особисті спостереження. За допомогою методу соціологічних опитувань здійснено дослідження проблем, які стримують подальший розвиток підприємницької діяльності. В ході наукового дослідження використано абстрактно-логічний метод (зокрема, наукового абстрагування, аналогії та співставлення, індукції та дедукції, аналізу і синтезу), за допомогою якого зроблено

теоретичні узагальнення та сформувано висновки.

Результати досліджень

Розвиток підприємництва в Україні нині має позитивну динаміку. Це підтверджують розрахунки міжнародного щорічного рейтингу легкості ведення бізнесу, проведеного експертами Світового банку "Doing Business". Методика зазначеного проекту побудована на визначенні особливостей впливу державних інститутів, інституцій на функціонування суб'єктів малого та середнього бізнесу і, відповідно, формування загального рейтингу умов ведення підприємницької діяльності. Методичним підходом до оцінки обумовлено визначення наступних індикаторів: відкриття підприємства, офіційне працевлаштування найманих працівників, реєстрація прав власності, сплата податків, отримання інвестицій та захист прав інвесторів, укладення договорів і злиття підприємств тощо.

За результатами побудови рейтингу кожна з країн повинна самостійно обирати, які заходи з організаційно-економічного та інституційного регулювання підприємницької діяльності їй доцільніше застосувати для забезпечення успішного розвитку держави в цілому. Показники, що характеризують середовище реалізації підприємницьких ініціатив в Україні є досить низькими у порівнянні з аналогічними показниками країн-партнерів у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, однак мають тенденцію до покращення (табл. 1).

Таблиця 1. Рейтинг сприятливості розвитку підприємницької діяльності окремих країн світу, 2016 р.

Країна	Рейтингові значення*				
	1	2	3	4	5
Нова Зеландія	1	1	1	11	13
Великобританія	7	16	47	15	31
Грузія	16	8	3	22	16
Німеччина	17	114	79	48	17
Польща	24	107	38	47	55
Італія	50	63	24	126	108
Азербайджан	65	5	22	40	44
Білорусь	37	31	5	99	27
Україна	80	20	63	87	81

Примітка: 1 – легкість започаткування підприємницької діяльності; 2 – реєстрація підприємства; 3 – реєстрація прав власності; 4 – механізм оподаткування; 5 – забезпечення виконання контрактів.

Джерело: побудовано на основі [4].

Порівняння основних показників рейтингу України із показниками Польщі, Азербайджану, Білорусі, та Грузії засвідчило, що ці країни значно випередили нас у цьогорічному рейтингу. Так, зокрема, Грузія в рейтингу легкості ведення бізнесу посіла почесне 16 місце і знаходиться у першій десятці за низкою показників. У Грузії для реєстрація власності компанія має здійснити одну процедуру, а сам процес займає один день. У Білорусі – 2 процедури і 3 дні; у Молдові відповідно – 5 і 5,5; у Киргизії та Казахстані – по 3 процедури і 3,5 дні. Натомість в Україні бізнес має витратити свої зусилля на 7 офіційних процедур та чекати реєстрації 23 дні.

Водночас у рейтингу умов ведення бізнесу Україна у 2016 р. порівняно з 2012 р. покращила свої позиції на 30 одиниць та перемістилася із 112-ого на 80 місце, тому увійшла до рейтингу країн, які продемонстрували значне покращення умов ведення бізнесу за останні роки. Таке позитивне зрушення стало можливим завдяки реалізації низки заходів, зокрема:

- ✓ знижено мінімальні вимоги до розміру статутного капіталу при реєстрації підприємства;
- ✓ скасовано вимоги щодо необхідності надання нотаріально заверених установчих документів для реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності;
- ✓ запроваджено електронну реєстрацію суб'єктів господарювання;
- ✓ скасовано свідоцтво про державну реєстрацію юридичної особи та фізичної особи – підприємця;
- ✓ встановлено адміністративну відповідальність за порушення у сфері реєстрації;
- ✓ введено модельні статuti, які спростили процедуру реєстрації юридичних осіб;
- ✓ скасовано обов'язкове засвідчення установчих документів у нотаріуса;
- ✓ скорочено термін державної реєстрації до 2-х днів тощо.

З метою покращання бізнес-клімату в Україні та зростання її позицій у рейтингу Doing Business, Міністерством економічного розвитку і торгівлі, спільно з Офісом ефективного регулювання, розроблено дорожню карту сприяння веденню бізнесу. Запропоновані заходи, затверджені Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 р., містять 43 пункти і спрямовані вивести Україну в 2017 р. в

ТОП-20 країн світу з найкращим бізнес-кліматом за версією Світового банку [4].

Відповідно до законодавства України державна підтримка суб'єктів малого і середнього підприємництва включала фінансову, інформаційну, консультаційну складові. Фінансова державна допомога здійснювалася Українським фондом підтримки підприємництва, який надавав кредити суб'єктам господарювання за рахунок бюджетної програми “Мікрокредитування суб'єктів малого підприємництва”. В ході реалізації зазначеної програми у 2013 р. Фонд надав 40 мікрокредитів суб'єктам малого підприємництва на загальну суму 9782,85 тис. грн (юридичним особам – 17 мікрокредитів на загальну суму 4170,00 тис. грн. та фізичним особам-підприємцям – 23 мікрокредити на загальну суму 5612,85). Водночас, наразі Фонд не здійснює кредитування, що свідчить про згортання державних фінансових програм підтримки бізнесу.

Підприємницьке середовище відіграє важливу роль не лише в розвитку економіки країни, а також у вирішенні багатьох соціальних проблем, насамперед, тих, що зорієнтовані на забезпечення зайнятості сільського населення; насичення ринку необхідними товарами та послугами, створенням конкуренції, що сприятливо впливає на розвиток економіки та забезпечує стабільність держави в цілому. Водночас, подальший розвиток підприємницького середовища відбувається із певними труднощами, що пояснюється різними причинами об'єктивного та суб'єктивного характеру. Основними серед проблем є значна кількість необґрунтованих регуляторних обмежень; складність та тривалість дозвільно-погоджувальних процедур; наявність невинуватених формальних вимог та обмежень щодо діяльності різних організаційно-правових форм господарювання; складність системи адміністрування податків та зборів, податкового обліку та звітності тощо.

Проявами вищезазначених перешкод є негативна тенденція до зменшення суб'єктів підприємницької діяльності. Відповідно до чинного законодавства України учасниками господарських відносин можуть бути юридичні та фізичні особи. На кінець 2015 р. в Україні господарську діяльність здійснювали 344 440 юридичних осіб, з яких 15 203 – середні

підприємства і 327 814 – малі підприємства, та 1 630 878 фізичних осіб-підприємців. Тенденція до кількісного зростання була характерна лише

для фізичних осіб-підприємців, які здійснювали свою діяльність у сфері малого підприємництва (табл. 2).

Таблиця 2. Динаміка кількості суб'єктів господарювання в Україні, од.

Рік	Юридичні особи			Фізичні особи	
	великі	середні	малі	суб'єкти середнього підприємництва	суб'єкти малого підприємництва
2012	698	20189	344048	361	1234831
2013	659	18859	373809	351	1328392
2014	497	15906	324598	712	1590448
2015	423	15203	327814	307	1630571
2015 р. у % до 2012 р.	60,6	75,3	95,3	85,0	132,0

Джерело: розраховано за даними Державного комітету статистики України.

На розвиток малого і середнього підприємництва значний вплив має наявність об'єктів інфраструктури підтримки підприємництва. За останні роки відбувається розширення її мережі. Станом на 01.01.2016 р. у регіонах України діяли: 531 бізнес-центр, 76 бізнес-інкубаторів, 46 технопарків, 535 лізингових центрів, 3964 небанківські фінансово-кредитні установи, 242 фонди підтримки підприємництва (з яких 27 створені за участю Українського фонду підтримки підприємства), 3031 інвестиційних та інноваційних фондів і компаній, 3902 інформаційно-консультативні установи [4].

Інфраструктура підтримки підприємництва Житомирського регіону представлена такими об'єктами: громадські організації та об'єднання підприємців, страхові компанії та їх відділення, аудиторські фірми, інформаційно-консультативні установи, що розглядають питання підприємництва, громадські приймальні, кредитні спілки та їх відділення, біржі, інвестиційні, інноваційні фонди і компанії, бізнес-центри, фонди підтримки підприємства, фермерства (рис. 1).

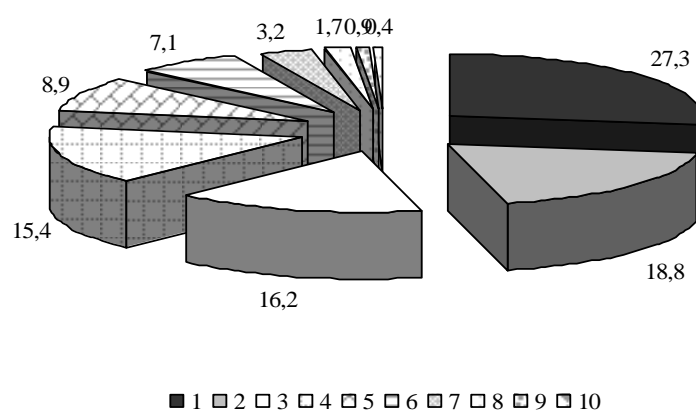

Рис. 1. Об'єкти інфраструктури підтримки підприємства (на прикладі Житомирської області)

Примітка: 1 – громадські організації та об'єднання підприємців, 2 – страхові компанії та їх відділення, 3 – аудиторські фірми, 4 – інформаційно-консультативні установи, 5 – громадські приймальні, 6 – кредитні спілки та їх відділення, 7 – біржі, 8 – інвестиційні, інноваційні фонди і компанії, 9 – бізнес-центри, 10 – фонди підтримки підприємства, фермерства

Джерело: побудовано за даними Державного комітету статистики України.

Для об'єднання та тісної співпраці бізнесу із наукою, поширення знань в інноваційній сфері в Україні створюються різноманітні центри сприяння реалізації підприємницьких ідей. Не виключенням є Житомирська область, де працює демонстраційний центр інноваційного розвитку. Основними напрямками діяльності центру є презентація науково-дослідного, інвестиційного

потенціалу регіону, проведення засідань за круглим столом та семінарів на теми інвестиційно-інноваційного розвитку, ділових зустрічей з іноземними інвесторами.

Аналіз розвитку малого і середнього бізнесу в Україні показує наявність проблем, які стримують подальший розвиток цього сегменту економіки (рис. 2).

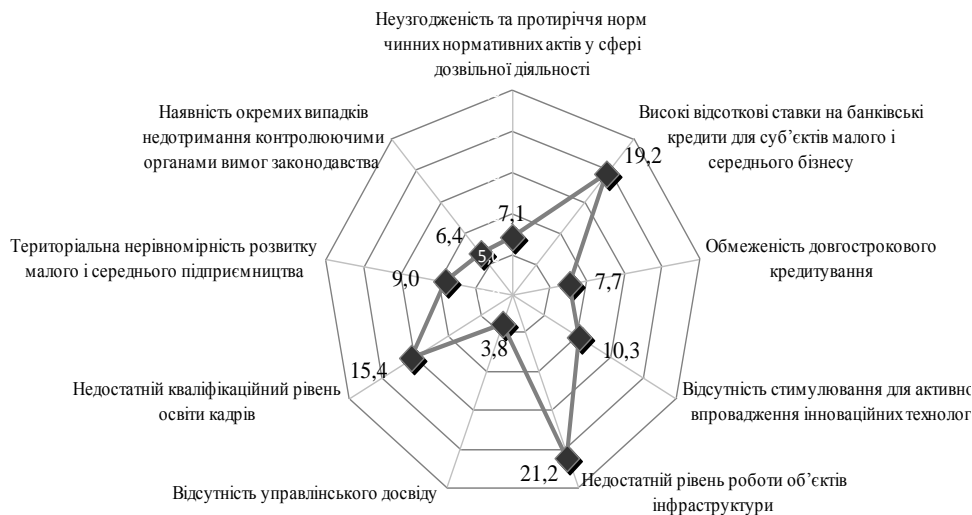

Рис. 2. Чинники, що перешкоджають розвитку малого підприємництва

Джерело: власні дослідження.

Весь масив виявлених чинників, що негативно впливають на розвиток підприємництва, варто розділити на зовнішні та внутрішні. Зовнішні перешкоди пов'язані з недосконалістю регуляторного середовища. Особливе занепокоєння викликають проблеми, пов'язані з нестабільністю загальних економічних та правових умов. До таких проблем належать такі:

- недостатній рівень роботи об'єктів інфраструктури підтримки підприємництва у питаннях надання допомоги суб'єктам господарювання на початковому етапі діяльності у подоланні труднощів, пов'язаних з відсутністю достатніх знань з питань ведення бізнесу, управлінського досвіду тощо;

- високі відсоткові ставки на банківські кредити для суб'єктів малого і середнього бізнесу;

- відсутність стимулювання для активного впровадження суб'єктами малого і середнього підприємництва інноваційних технологій, виробництва конкурентоспроможної продукції і послуг;

- територіальна нерівномірність розвитку малого і середнього підприємництва;

- обмеженість довгострокового кредитування;

- неузгодженість та протиріччя норм чинних нормативних актів у сфері дозвільної діяльності;

- недостатній рівень ефективності роботи дозвільних центрів;

- незначна кількість суб'єктів підприємництва розпочинає свою діяльність у виробничій сфері;

- наявність окремих випадків недотримання контролюючими органами вимог законодавства при проведенні перевірок та втручання в діяльність суб'єктів підприємницької діяльності;

- нестабільність податкового законодавства; неналежне фінансування районних, міських програм підтримки малого підприємництва.

З-поміж проблем внутрішнього характеру найсуттєвішими є такі:

- низький рівень середньомісячної заробітної плати у малому підприємстві;
- недостатній рівень кваліфікації кадрів, які займаються підприємницькою діяльністю або бажають розпочати власну справу у бізнесі;
- відсутність управлінського досвіду у сфері підприємництва тощо.

Незважаючи на суттєві проблеми наразі в розвитку підприємницького середовища намітилися позитивні тенденції. Так, зокрема, упорядковано процедуру проведення перевірок суб'єктів підприємництва та зменшилась їх кількість; спрощено механізм отримання дозвільних документів; здійснено підготовку законодавчих актів у сфері дерегуляції підприємницької діяльності; створено Єдиний державний реєстр юридичних і фізичних осіб-підприємців тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Підприємницьке середовище відіграє важливу роль не лише в розвитку економіки країни, але і у вирішенні багатьох соціально-економічних проблем. Соціальна орієнтація бізнесу передбачає створення нових робочих місць і, як наслідок, подолання безробіття; підвищення реальних доходів населення; оздоровлення демографічної ситуації; забезпечення облаштованості сільських територій на необхідному рівні. Розвиток малого та середнього підприємництва матиме непересічне значення для забезпечення сталого розвитку сільської місцевості.

Водночас, процес подальшого розвитку підприємництва відбувається з певними труднощами, що пояснюється різними причинами об'єктивного та суб'єктивного характеру. Найбільш суттєвими серед проблем є недостатній рівень роботи об'єктів інфраструктури підтримки підприємництва; високі відсоткові ставки на банківські кредити для суб'єктів малого і середнього бізнесу; складність системи адміністрування податків та зборів, податкового обліку та звітності тощо.

Подальші дослідження будуть спрямовані на обґрунтування стратегічних пріоритетів розвитку підприємництва у сільській місцевості, зокрема впровадження бізнес-інкубатора як елемента інфраструктурної підтримки підприємницької діяльності.

Література

1. Оліщук П. О. Підприємництво та його значення у розвитку сільських територій / П. О. Оліщук // Агросвіт. – 2012. – №3. – С. 43–45
2. Осадча Т. С. Сільський зелений туризм в Україні: окремі аспекти організації, обліку і контролю : монографія / Т. С. Осадча. – Херсон : Олді-плюс, 2009. – 290 с.
3. Пугачова К. М. Підприємницька діяльність у сільській місцевості : монографія / К. М. Пугачова. – К. : Знання України, 2004. – 220 с.
4. Про затвердження плану дій щодо імплементації кращих практик якісного та ефективного регулювання, відображених Групою Світового банку у методології рейтингу “Ведення бізнесу” на 2016 рік : [Електронний ресурс] / розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 р. № 1406-р. / Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1406-2015-%D1%80/pag>
5. Гранченко Л. В. Формування та регулювання ринку праці на селі: теорія, методологія, практика : монографія / Л. В. Гранченко. – Умань : Уман. комунал. видав.-поліграф. під-во, 2012. – 585 с.
6. Швець Т. В. Формування системи стратегічного планування в сучасному агробізнесі / Т. В. Швець, Л. М. Левківська // Агробізнес: проблеми, сучасний стан та перспективи розвитку : кол. моногр. / за ред. Г. Є. Жуйкова, В. С. Ніценка. – Одеса : Ледадрук, 2013. – Кн. 3. – С. 257–266.

ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE: PROBLEMS AND PROSPECTS FOR DEVELOPMENT

G. Sudak, O. Skydan, T. Shvets

e-mail: shvets_tv@ukr.net

Zhytomyr National Agroecological University,
Sary Boulevard, 7, Zhytomyr, 10002, Ukraine

The article considers the main tendencies of the entrepreneurship development in Ukraine. The main reasons that the entrepreneurship development hamper are: the imperfection of legislation on the functioning of small and medium-sized businesses, as well as entrepreneurship in general; high taxes; lack of state financial and credit support of SMEs; lack of effective mechanism for implementing state policy in the field of business; imperfection of the

accounting and statistical reporting system of SMEs; limited information and consulting support; imperfection of the system of training, retraining and professional development of personnel for entrepreneurship; lack of motivation for the investment. The conceptual approaches to the formation of a system of entrepreneurship support in the region are formulated.

Key words: entrepreneurial activity, small and medium entrepreneurship, state regulatory policy, infrastructure support of entrepreneurial activity, business climate.

ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО В УКРАИНЕ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

Г. В. Судак, О. В. Скидан, Т. В. Швец

e-mail: shvets_tv@ukr.net

Житомирский национальный
агроэкологический университет

бульвар Старый, 7, г. Житомир, 10002, Украина

В статье рассмотрены основные тенденции развития предпринимательской деятельности в Украине. Приведены основные причины, которые сдерживают развитие малого и среднего предпринимательства, к которым можно отнести: несовершенство законодательства по вопросам функционирования малого и среднего

бизнеса, как и предпринимательства в целом; высокие налоги; недостаточная государственная финансово-кредитная поддержка малых и средних предприятий; отсутствие действенного механизма реализации государственной политики поддержки бизнеса; несовершенство системы учета и статистической отчетности предприятий; ограниченность информационного и консультативного обеспечения; несовершенство системы подготовки, переподготовки и повышения квалификации кадров для предпринимательской деятельности; отсутствие стимулов для инвестиций. Сформулированы концептуальные подходы к формированию системы поддержки предпринимательства в регионе.

Ключевые слова: предпринимательская деятельность, малое и среднее предпринимательство, государственная регуляторная политика, инфраструктурная поддержка предпринимательской деятельности, бизнес-климат.